

KOMMISJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Justis- og beredskapsdepartementet
Sivilavdelingen
Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Deres referanse
12/7414-KRS

Deres dato

Vår referanse
2005-0193

Vår dato
13. juni 2013

Høringsuttalelse - rapport om "Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker"

1. Innledning

Det vises til departementets høringsbrev 16. januar 2013, hvor ovennevnte rapport ble sendt på høring med frist 16. april 2013.

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker var ikke blant høringsinstansene, og ble først kjent med høringen etter at fristen var gått ut. Kommisjonen finner grunn til å understreke at den bør være høringsinstans i saker som gjelder forslag om endringer i lover og forskrifter m.v. som berører kommisjonens arbeidsområde, og beklager at den ikke var ført opp som ordinær høringsinstans i denne saken.

Etter avtale med departementet vil kommisjonen likevel avgi høringsuttalelse etter fristen. Kommisjonen har ikke hatt anledning til å gå dypt inn i hvert enkelt forslag, men vil gi korte kommentarer til de forslagene som i størst grad vil ha betydning for kommisjonens arbeid.

Regler om avhør av barn og andre særlig sårbare personer har to berøringspunkter til kommisjonens virksomhet. For det første er det kommisjonens primære funksjon å avdekke om det er forhold ved etterforskingen eller iretteføringen av straffesaken som reiser tvil om dommen er riktig, se punkt 2. For det andre har kommisjonen - for å kunne utføre sin primære funksjon - fått fullmakt i loven til selv å foreta avhør, herunder også avhør av barn og andre særlig sårbare personer, se punkt 3.

2. Kommisjonens avgjørelse av om vilkårene for gjenåpning er til stede

2.1 Innledning

Kommisjonen er ikke en ordinær rettsmiddelinstans og skal ikke overprøve domstolenes bevisbedømmelse. Kommisjonen skal vurdere om vilkårene for gjenåpning av rettskraftige dommer er til stede, jf. straffeprosessloven §§ 390 - 393. I forhold til avhør vil det i hovedsak være aktuelt å vurdere om det er begått noe straffbart i anledning saken eller avgitt falsk forklaring og det ikke kan utelukkes at dette har innvirket på dommen til skade for siktede (straffeprosessloven § 391 nr 1), om det foreligger et nytt bevis (for eksempel en ny vitneforklaring) som er egnet til å føre til frifinnelse eller mildere straff (straffeprosessloven

§ 391 nr. 3) eller om det foreligger særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig (straffeprosessloven § 392 annet ledd).

For å forhindre at vitneavhør fører til feilaktig avsagte dommer, er kommisjonen generelt opptatt av at det etableres gode avhørsmetoder, at avhørerne har tilstrekkelig kompetanse og at avhøret sikres på en måte som gjør det etterprøvbart ved at det tas lyd- og bildeopptak. Disse hensynene synes å være ivaretatt gjennom formålsbestemmelsen i § 1 i forslaget til forskrift. Kommisjonen ser det som en fordel at det etableres et mer enhetlig regelsett for gjennomføring av denne type avhør.

Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at avhør av barn (dommeravhør) skjer under etterforskningen som ledd i å klarlegge hva som rent faktisk har skjedd, men at avhøret også er et bevisopptak for bruk under en eventuell senere hovedforhandling. Dette innebærer at vitnet normalt ikke vil forklare seg umiddelbart for den dømmende rett, men at forklaringen vil bli fremlagt (avspilt) i retten. Dette stiller strenge krav til avhørets kvalitet, idet en ytterligere eksaminasjon av vitnet under hovedforhandlingen som regel ikke vil være aktuelt.

2.2 Særlig om dommeravhør

Kommisjonen har behandlet flere saker hvor dommeravhør av barn (fornærmede) har blitt tillagt vekt ved bevisbedømmelsen og bidratt til en fellende dom. Fra domfeltes side kan det i ettertid bli anført at barnet forklarte seg uriktig, at barnet var blitt påvirket av andre, eller at avhører stilte ledende spørsmål eller unnlot å gå videre med relevante oppfølgingsspørsmål o.s.v. Det ligger i sakens natur at det i slike avhør kan være en krevende oppgave å få klarlagt faktum, og dette stiller særlige krav til gjennomføringen av avhøret. Det kan nevnes at kommisjonen har hatt saker hvor fornærmede - som nå er blitt voksen - har forklart i avhør med utreder i kommisjonen at den forklaring som i sin tid ble gitt i dommeravhør var uriktig, og at domfelte ikke har begått de overgrep han ble dømt for. Om en slik ny forklaring fra fornærmede vil gi grunnlag for gjenåpning, må vurderes av kommisjonen.

3. Kommisjonens utredningsplikt

3.1 Kommisjonens avhør etter dagens regler

Etter straffeprosessloven § 398 første ledd skal kommisjonen av eget tiltak sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før den avgjør om en begjæring om gjenåpning skal tas til følge. Dette innebærer at kommisjonen kan innkalle vitner etter reglene om bevisopptak i straffeprosessloven § 398 a andre ledd, og at kommisjonen, eller en som handler på vegne av den, kan avhøre vitner etter reglene om politiavhør jf. § 398 a femte ledd.

Ved avhør etter straffeprosessloven § 398 a andre ledd gjelder reglene i straffeprosessloven kap. 10 og § 234 annet ledd tilsvarende. I den sistnevnte bestemmelsen er det fastslått at avhør av vitner under 16 år og av vitner med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt - i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedeligheten - fortrinnsvis bør begjæres foretatt etter reglene i § 239.

Ved avhør etter straffeprosesslovens § 398 a femte ledd (politiavhør), er det forutsatt at avhøret skal skje etter reglene i påtaleinstruksen kap. 8.

Det følger av dette at kommisjonen også kan komme i situasjoner hvor det kan være aktuelt å foreta avhør av særlig sårbare personer. Kommisjonen har ikke noen gang foretatt avhør etter reglene om dommeravhør (straffeprosessloven § 239). Kommisjonen har imidlertid i

flere saker foretatt ordinære vitneavhør av personer som i sin tid avga forklaring ved dommeravhør, jf. ovenfor.

3.2 Kommisjonens avhør etter reglene i høringsutkastet

Det er ikke foreslått noen endringer i straffeprosessloven kap. 27, og kommisjonen beholder sitt hjemmelsgrunnlag til å foreta vitneavhør.

Kommisjonen har en uavhengig stilling, og det fremgår av straffeprosessloven § 395 siste ledd at kommisjonen ikke kan instrueres om sin virksomhet. Det er videre forutsatt at kommisjonen har et selvstendig ansvar for sakens opplysning, jf straffeprosessloven § 398 første ledd, og kommisjonen har egne saksforberedere til å utrede sakene, jf. straffeprosessloven § 395 siste ledd.

Det kan derfor stilles spørsmål ved om forslagene til nye regler om avhør av særlig sårbare personer er forenlige med kommisjonens uavhengige stilling, og det vises særlig til utkastet § 5 om avhørsleder og avhører. Dersom det i en gjenåpningssak - hvor påtalemyndigheten er en av partene - skal avhøres vitner som faller inn under forskriften, vil det stride mot kommisjonens uavhengighet om avhøret skal ledes av en politijurist.

I forslaget til endring av straffeprosessloven § 234 annet ledd, heter det at avhørene "*normalt*" skal foretas av en særlig utdannet avhører og ledes av en politijurist. Dette er således ikke et ubetinget krav. Etter kommisjonens vurdering bør forskriften likevel uttrykkelig fastslå at avhør som gjennomføres i forbindelse med en gjenåpningssak skal foretas av en særlig utdannet avhører, men ledes av en jurist som kommisjonen utpeker. Det skal i denne sammenheng bemerkes at kommisjonen besitter relevant juridisk kompetanse, både i kommisjonen og i sekretariatet, selv om de formelle kompetansekravene i utkastets § 5 ikke er oppfylt.

Kommisjonen har adgang til i "*særlige tilfeller*" å anmode påtalemyndigheten om å foreta nærmere angitte etterforskningsskritt, jf. straffeprosessloven § 398 b siste ledd. Dersom kommisjonen har behov for å avhøre barn eller andre særlig sårbare personer, vil det være naturlig at den bruker denne adgangen til å be påtalemyndigheten om bistand fra en særlig utdannet avhører til å gjennomføre avhøret, mens avhøret derimot ledes av en jurist som er utpekt av kommisjonen eller dens leder.

Ved at ledelsen av avhøret legges til en jurist utpekt av kommisjonens, vil det være denne avhørslederen som beslutter hvem som skal følge avhøret, jf. utkastet § 8. I en gjenåpningssak vil det være naturlig at også kommisjonens utredere følger avhøret.

Kommisjonen foreslår derfor et tillegg til utkastet § 5, jf. punkt 4.3 nedenfor.

4. Forslag til forskrift om avhør av særlig sårbare personer

4.1 Utkastet § 2 - Hvem skal avhøres

Kommisjonen har ingen særlige merknader til forslaget om hvilke persongrupper som skal omfattes av de nye reglene og heller ikke til at aldersgrensen senkes til 15 år, jf. § 2 i utkastet til ny forskrift. Det skal likevel bemerkes at § 2 fjerde ledd omhandler barn, mens femte ledd omhandler "[A]ndre med tilsvarende funksjonssvikt...". Det bør vurderes om innledningen til femte ledd skal endres til for eksempel; "*Psykisk utviklingshemmede og*

andre med tilsvarende funksjonssvikt...", jf. også utkastet § 1 og straffeprosessloven § 239 første ledd.

4.2 Utkastet § 4 - Fristen for avhør

Kommisjonen er enig at fristen for gjennomføring av første avhør bør være innen en uke etter at politiet fikk kjennskap til forholdet, jf. § 4 første ledd. For det første vil muligheten for å kunne erindre en faktisk hendelse og gjenfortelle denne på en mest mulig korrekt måte svekkes etter hvert som tiden går. For det andre vil risikoen for at andre personer - bevisst eller ubevisst - påvirker vitnet øke jo lenger tid som går før avhøret foretas.

4.3 Utkastet § 5 - Avhørsleder og avhører

I utkastet § 5 er det foreslått at avhøret skal ledes av en politijurist og gjennomføres av en avhører med godkjennelse fra Politihøgskolen. Det er forutsatt at politijuristen skal ha utvidet påtalekompetanse og bør ha gjennomført utdanning i ledelse av avhør ved Politihøgskolen. Kommisjonen har ingen særlige innvendinger mot forslaget.

Under henvisning til punkt 3.2 ovenfor foreslås et nytt siste ledd til bestemmelsen for å sikre kommisjonens uavhengige stilling. Bestemmelsen kan lyde:

"Ved avhør i forbindelse med en gjenåpningssak etter straffeprosessloven kap. 27, ledes avhøret av en jurist utpekt av Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker."

4.4 Utkastet § 6 - Supplerende avhør

Bestemmelsene i utkastet § 6 kan ses i sammenheng med utkastet § 4. Kommisjonen er enig i at barn og sårbare personer ikke bør oppleve belastningen med å bli avhørt gjentatte ganger. Med de forholdsvis korte frister som er satt i § 4, må det imidlertid forventes at det i den videre etterforskingen vil kunne fremkomme opplysninger som gjør det nødvendig å innhente supplerende opplysninger fra vitnet. Gjentatte avhør bør i størst mulig grad unngås. Et eventuelt supplerende avhør må i så fall konsentrere seg om det som er nytt etter første avhør

4.5 Utkastet § 7 - Tilrettelegging og gjennomføring av avhørene

Kommisjonen har ingen særlige merknader til forslaget, men vil understreke at det må tas lyd- og bildeopptak av avhøret som følger straffesakens dokumenter.

4.6 Utkastet § 8 - Retten til å følge avhøret

Det følger av kommisjonens forslag til tillegg til utkastet § 5, jf. ovenfor, at avhørslederen - i gjenåpningssaker - kan beslutte at representanter fra kommisjonen eller dens sekretariat kan følge avhøret, jf. utkastet § 8 andre ledd første setning.

4.7 Utkastet § 12 - Protokoll og rapport om avhøret

Etter kommisjonens vurdering er det flere hensyn som taler for at det tas dialogutskrift av de avhørene som senere skal benyttes som bevis i retten. For det første vil dette lette arbeidet for sakens parter både under etterforskingen og under hovedforhandlingen, og senere også for Gjenopptakelseskommisjonen ved en eventuell begjæring om gjenåpning. Ved avhør av barn - og særlig små barn - kan det være vanskelig å høre og tyde hva som sies på et lyd-

og bildeopptak, og det vil være en fordel med en utskrift av samtalen som gir grunnlag for at partene kan ha en omforent oppfatning av hva som er blitt sagt.

4.8 Utkastet § 13 - Dekning av utgifter

Dersom avhøret foretas som ledd i en gjenåpningssak bør utgifter til den avhørte m.v. og til oppnevnt forsvarer og bistandsadvokat, dekkes av kommisjonen. Det foreslås et nytt tredje ledd som kan lyde:

"I gjenåpningssaker etter straffeprosessloven kap. 27 dekkes utgifter som nevnt i første og andre ledd av Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker."

4.9 Andre forslag fra arbeidsgruppen

Kommisjonen har ikke nevneverdige merknader til de øvrige forslagene i utkastet til forskrift, eller til endringene i straffeprosessloven og påtaleinstruksen.

Det skal likevel bemerkes at ordlyden til forslaget til endring av påtaleinstruksen § 8-12 er noe upresis. Kommisjonen foreslår slik ordlyd:

"Avhør av fornærmede og vitner som er under 15 år, eller som er psykisk utviklingshemmet eller har tilsvarende funksjonssvikt skal tas etter reglene om avhør av særlig sårbare personer."

Denne høringsuttalelsen er også sendt til postmottak@jd.dep.no

Med hilsen

Helen Sæter
leder